

UDK: 821.221.31.09

Shaxnoza BEGIMKULOVA,
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti katta o'qituvchisi
E-mail: cool.begimkulova@inbox.ru
Aziza QURBONOVA,
Qarshi xalqaro universiteti I magistrati

IPU PhD v.b dotsenti S. Sherkulov taqrizi asosida

MULTIKULTURALIZM ADABIYOTI ADIBALARI IJODIDA AYOL SADOQATI

Аннотация

Mazkur ishda xitoy-amerika, afg'on-amerika adabiyotining yirik namoyondalaridan Emi Tan "The Joy Luck Club", Faruka Gavhariy "Serarching for Saleem: An Afghan Woman's Odyssey" (Salimni izlab: Afg'on ayoli Odisseyasi) va Nilufar Paziraning "A Bed of Red Flowers: in Search of My Afghanistan" ("Qizil gullar oshyoni: Afg'onistonimni izlab") mashhur asarlarining badiiy reallik asoslari asosida ayol sadoqati turli rakursda ochib berilgan. Undagi real hayotiy voqealar yozuvchilarning mahorati bilan boyitilganiga guvoh bo'lamiz.

Kalit so'zlar: Multikulturalizm, Afg'oniston, xitoy-amerika badiy haqiqat, diaspora, kuptarkiblilik, multi-irq, multi-diniy

ЛОЯЛЬНОСТЬ ЖЕНЬШЕН В ТВОРЧЕСТВЕ ПИСАТЕЛЕЙ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация

В данной работе раскрываются основные художественные реальности знаменитых произведений "The Joy Luck Club" (Клуб радости и удачи) Эми Тан, "Serarching for Saleem: An Afghan Woman's Odyssey" («Поиски Салима: Одиссея афганской женщины») Фаруки Гавхари и Нилюфар Пазира и её "A Bed of Red Flowers: in Search of My Afghanistan" (Клуба красных цветов: в поисках моего Афганистана) одних из великих писательниц мультикультурной литературы. В нем мы становимся свидетелями о лояльности женщин на фоне реальных событий, обогащенных писательским мастерством.

Ключевые слова: Мультикультурализм, Афганистан, художественная реальность, diaspora, мультиэтничность, мультирасовая принадлежность, мультирелигиозность.

FEMALE LOYALTY IN THE WORK OF AUTHORS OF MULTICULTURAL LITERATURE

Annotation

This work reveals the basic artistic reality of the famous works "The Joy Luck Club" Emi Tan, "The Joy Luck Club" "The Searching for Saleem: Afghan Woman's Odyssey" by Farooka Gauhari and Nelofer Pazira's "A Bed of Red Flowers: in Search of My Afghanistan" great writers of multicultural literature. In these works, we become witnesses of real events, enriched with writing skills.

Key words: Multiculturalism, Afghanistan, artistic reality, diaspora, multiethnicity, multiraciality, multireligiousness.

Kirish. O'tgan asrning so'nggi o'n yilliklari tabiiy ravishda, global tarzda qayta ko'rib chiqish, xulosa qilish, ko'p qirrali, qarama-qarshi haqiqatni va undagi shaxsni aniqlashga qaratilgan ko'plab urinishlar, intensiv madaniy o'z-o'zini aks ettirishi, hamon yangi ma'noga ega bo'lmagan va o'z obro'sini yuqotgan dunyoga reaksiyasi sifatida namoyon bo'ldi. AQShning madniyati migratsiya tufayli burilish davri, o'tish davri, turli madaniyatlar nazariyasi va amaliyotning jadal rivojlanishi bilan bog'liq bo'lib, asosan o'zaro mutanosib va nomutanosibliklar, ko'p tarkibli madaniyat va adabiyot bilan bog'liq boshqa muammolarni qayta ko'rib chiqish davri boshlandi. AQShda yana bir "madaniy urushlar" avj oldi, ularning markazida milliy "kanon" va urf-odatlar Amerika madaniyatidagi birdamlik, rang-baranglik, tafovut muammosi, "o'ziga xos inqilob", nihoyat, multikulturalizm yoki madaniy xilma-xillik kabi tushunchalar yotibdi: ijtimoiy-madaniy majmua. Amerika so'nggi yillarda o'zini namoyon qilmoqda yan'i milliy madaniyat rivojidadagi markazdan qochish va turli xil tendensiyalarni yana bir bor qiladigan model. Siyosiy vaziyat va ommaviy ko'chish shuni taqozo qilgan sari ya'ni global darajada "ko'ptarkiblilik" "multikulturalizm", "multikulturjamiyat", "multikulturali" kabi bir qator tushunchalar paydo bo'ldi. Bugungi multikulturali jamiyat,

ilgari "multi-millat", "multi-etnik", "multi-diniy", "multi-irk" deb atalib kelingan. "Multikulturalizm" termini XX asrning 60 yillarida Kanadada ilk bor muomalaga kiritilgan bo'lsada, tushuncha mohiyatini amaliyotda keng qo'llovchi AQShda o'tgan asrning 70 yillaridan boshlab keng jamoatchilik tomonidan qo'llanila boshlandi.

Adabiyotlar tahlili. AQSH adabiyotida "multikulturalizm" tushunchasi ko'p bahs va munozaralarga adabiy tanqidchilar tomonidan duch kelib, adabiyotshunos olimlar doim uning qanday ko'rinishga hamda mezonlarini aniqlab olishga harakat qilib kelishmoqda va ekanligini yozuvchining asari orqali tahlil qilib kelishmoqda. Misol uchun I.V.Kozlik "Multikulturalizm i metodologicheskije problemi literaturovedeniya" ilmiy risolasida

1) insoniyatning zamonavaiy rivojlanish iyerarxiyasida multikulturalizm muammolarining dolzarbligi;

2) multikulturalizm –adabiyotshunoslik tushunchasi emas;

3) multikulturalizm kompleks muammo va u yagona bir fan tizimiga taaluqli deb hisoblash noo'rin.[1]

I.V.Kozlikning fikricha, bu oqim yozuvchilari xalqaro postkolonial adabiyotni ko'rsatishi sabab ularning ijodini biror bir aniq milliy adabiyotga yunaltirib bo'lmaydi.

O.B. Karasik "K voprosu o multikulturalizme v sovremennoy literature SSHA" [2] nomli ilmiy izlanishida adabiyotda multikulturalizm tushunchasining qirralarini to'laqonli ochib berishda asoschilaridan biri M.V. Tolstanovaning multikulturalizmga bergan izohiga ijobiy yondoshadi: "u aksincha fanlararo hodisa, mafkurani, falsafani, badiiy aspektlarni o'z ichiga oladigan va antropologiya, sotsiologiya, siyosatshunoslik, iqtisodiyot, pedagogika va nihoyat adabiyotshunoslik sohalarida faoliyat ko'rsatadi". Multikulturalizm bugungi kunda faqatgina AQShga tegishli tushuncha emas. U hamma rivojlangan mamlakatlarda jadallik bilan o'sib bormoqda va hattoki bir-biriga qarama-qarshi madaniyat bo'lsa xam. Ammo tarixan bu tushunchaning AQShda salmoqli rivojlanganlini tan olish kerak.

XX asrning boshlarida yagona Amerika millati paydo bo'lib, unga "erituvchi qozon" ("melting pot") deb metaforik nom berildi. Uning ma'nosi turli xil irq vakillarini bir qozonda erib yagona amerika madaniyatini barpo qilish demakdir. Ammo XX asr 50-60 yillarida ko'proq Amerika madaniyatiga to'g'ri keladigan-multikulturalizm konsepsiyasi paydo bo'ladi. Uning asosiy vazifasi yagona milliy Amerika madaniyati ostida mazkur tendensiya vakillari tegishli madaniyat va unga xos hususiyatlarni saqlab qolish edi. Multikulturalizm yozuvchilari o'z ijod namunalari bilan umummilliy AQSH adabiyoti rivojiga hissa qo'shdilar va birvaqtning o'zida badiiy adabiyot namunalari o'z etnik koloritini qo'shimcha qilishdi. AQSH multikultura adabiyotining muhim unsurlari bu etnik va irqiy munosabatlardir.

Tahlillar va natijalar. S.P.Tolkachev Angliya adabiyotida "kross-madaniyat"ning muhojir yozuvchilar ijodida namoyon bo'layotganini o'zining "Multikulturalizm v postkolonialnom prostranstve i kross-kulturnaya angliyskaya literatura"[3] asarida yoritib bergan. Adabiyotshunos olimning ta'kidlashicha: "muhojir yozuvchilarhar ikki madaniyatga tegishli ekanliklarini anglayotgan bir vaqtning o'zida har ikkalasiga ham tegishli bo'la olmasliklarni his qiladilar. Bunda muhojir yozuvchilar oldidagi asosiy vazifa ularni o'rab olgan ijtimoiy muhitni qabul qilish va inkor etishdan iboratdir. Amerika adabiyotida afg'on-amerika diasporasining vakillariga tegishli ziyoli yozuvchilarning ham o'rni beqiyosdir. Ular orasida ayol yozuvchilarning muvafaqqiyatlari esa adabiyot naqadar chegara bilmas, millat bilmas mo'jiza ekanligini yana bir bor ta'kidlash joizdir. Afg'on ayol yozuvchilaridan Faruka Gavhariy va uning "Serarching for Saleem: An Afghan Woman's Odyssey" [4] ("Salimni izlab: Afg'on ayoli Odisseyasi") 1996 yilda yozilgan. Afg'onistonda ayol qismati nechog'li og'ir va yukli bo'lishini asarda reallik asosida ko'rsatilgan. Asar orqali Faruka Gavhariy. Asarda yozuvchi Afg'onistondagi 1978 qonli inqilobdan avvalgi davrdagi oilasining tinch-totuv damlarini esga olib, ichki urushdan oldingi farovon onlarini esga oladi va real voqealar bilan asarida gavdalandiradi. Asarning bosh qahramonlaridan Salim, uning turmush urtog'i, siyosiy inqilobdan so'ng bir kechada g'oyib bo'ladi. Kitobning aksar qismi ayolning g'oyib bo'lgan turmush o'rtogini qidirishga big'ishlangan.

Yozuvchi hayot haqiqatiga o'xshash narsa (badiiy haqiqat)ni yaratish uchun, hayotiy fakt va hodisalarni o'zining ruhiy laboratoriyasida "qaynatishi", ishlashi, sentizlashtirishi, ya'ni tasavvuri, hayoli, tajribasi, qalbi, dungyoqarashi, tabiati bilan boyitgan va muayyan mavzuga, g'oyaga xizmat qiluvchi eng zarur detallarni, xarakterli va kerakli fakt va hodisalarni tanlagan holda tugallik kasb etgan hayotni yaratishi lozim. Ana shu jumlamizga Faruka Gavhariyning kitobini misol qila olamiz.

Abdulla Qahhor aytganidek, badiiy haqiqat "hayot haqiqatini ko'ngil prizmasidan o'tkazish, uni his qilish, unga o'ylab yurgan gaplarini singdirish, tilak va ideallarini

qo'shib ifodalash bilan yuzaga keladi. Badiiy haqiqatni tug'diradigan, mahalla komissiyasining "bunga ishoninglar" degan mazmundagi spravkasiga hojat qolmaydigan fakt va uydirma meyorini topishning mushkulligiga ham xuddi ana shundaydir" [5]. Osiyo-amerika adabiyotining eng yorqin va mashhur namoyondalaridan biri Emi Tan ko'plab tanqidchilar va o'quvchilar yuragidan joy olishga allaqachon ulgurgan. Emi Tan hali ham ijoddan to'xtamagan va o'quvchilarni, adabiy tanqidchilarni 2017-yilda chop qilingan memuari "O'tmish boshlangan joyda: Yozuvchining memuari" (Where The Past Begins: A Writer's Memoir)[9] bilan hursand qildi.

Xatboshida AQSH etnik adabiyotining xarakterli xususiyatlari tavsiflanadi, "chegara" yozuvchilari adabiy asarlarining asosiy muammolari va mavzulari aniqlandi. Emi Tanning "The Hundred Secret Senses" ("Yuz sirli tuyg'u") romanida XX asrning oxirgi uchdan birida oilaviy munosabatlarning yangi modellarini yaratishda ijtimoiy-madaniy kontekstning ta'siri alohida ta'kidlangan. Etnik adabiyotning xilma-xilligiga qaramasdan, uning asosida umumiy tarixiy, sotsiologik va estetik omillar ham mavjud. Faruka Gavhariy o'zining asari haqida oddiygina tilda oddiy isonlar qalbiga yetib boradigan tasvirda yozadi. "My life story is not a heroic one. It is merely one of the many similar stories that happen every day around us in this hard world. Given the same circumstances and situations, most people would have acted similarly to me, making me far from unique" [4]. Ko'rinadiki, badiiy haqiqatning hayotiy tajriba, real faktlar, real kechinmalar yotadi. Yozuvchining vazifasi hayotning aynan nusxasini berish emas, balki bo'lishi mumkin bo'lgan hayotni tasvirlash ekan, yozuvchi o'z boshidan kechirgan va ko'rgan, eshitgan voqealarni ong va qalb prizmasidan o'tkazadi. O'sha davrda yolg'iz ayol bo'lib qolishi va boshiga tushgan sinovlar uni nechog'li sinashi o'quvchiga mohirona yoritib beriladi. "My story is that of Saleem, the man I married. He came into my life on a spring day and was taken away from me on another spring day. I used to love springtime for giving new life to the world. Now spring makes me melancholy, because it has taken life to the world." [4]. Afg'on-amerika adabiyotiga salmoqli hissa qo'shib kelayotgan yana bir ayol yozuvchilaridan Nilufar Pazira va uning "A Bed of Red Flowers: in Search of My Afghanistan" ("Qizil gullar oshyoni: Afg'onistonimni izlab") [6]. Asar yosh qizaloq Nilufar va oilasining taqdirida sodir bo'lgan real voqealar asosida yozilgan. Uning yoshlikdagi dugonasi Dayana hamda uning ayanchli taqdiri parallel ravishda kuzatiladi. Dugonalarining munosabati Nilufarning oilasi Afg'onistonni tark etishi bilan aloqalari uziladi. Mamlakatdagi ayanchli muhit ayollarning taqdirida uchmas iz qoldirishi, Dayana hayotiga ham fojiali ta'sir qoldirdi ya'ni o'lim bilan yakun topadi. Yozuvchi voqealarni shaxsiy prizmadan utqazib o'quvchi e'tiboriga havola etadi, xulasini esa o'quvchiga qoldiradi. Pokistonda yashagan muddat davomida Nilufar va u kabi qiz ayollar hali hamon tolibonlar rejimidan aziyat chekadi, ya'ni ayollarni ishlashiga ruxsat yuq, ostona xatlab ko'chaga chiqilmaydi va maktabga o'g'il bolalar qatori ilm olish huquqidan mahrum edilar. Bunday vaziyatdan charchagn Nilufarning otasi Xabibullo oilasining kelajagi hamda bolalarining ta'limi uchun qiyin bo'lsada vatanini tark etib Kanadaga butunlay ko'chib ketishga majbur bo'ladi.

Xulosa. Yuqorida keltirilgan multikulturalizm adabiyotiga tegishli nazariyalardan ma'lum bo'ldiki, Amerika adabiyoti yaxlit multikulturalizm adabiyoti an'analari bilan uyg'unlashib ketgan. Shunday qilib, haqiqiy "san'at asarlari" ni yaratadigan yozuvchilar uchun multikulturalizm yuqori chegara sifatida qabul qilinmoqda. Uning maqsadi- madaniy xilma-xillik, etnik tenglik va huquqlarni qaysidir ma'noda adabiy asarlar orqali himoya qilishni keng jamoatchilikka

targ'ib qilishdir. Migrant yozuvchilar asalarida aynan o'z mamlakatining obyektiv ko'rinishi aks ettirilib, o'sha mamlakatning ijtimoiy va siyosiy muammolari badiiy chizgilar yordamida tasvirlanadiki, mualliflarning har bir romani barkamol badiiy asar sifatida davrning o'ziga xos ko'zgusi vazifasini bajaradi. Avval aytib o'tganimizdek osiyo-amerika

multikulturalizmi AQSH adabiyotida hamda kitobxonlar nazarida mashhur asarlari bilan salmoqli joy egallab kelmoqda. Bu oqimda ijod qiluvchi adiblar asosan o'zlikni anglash, umuminsoniy qadriyatlar va milliylik tushunchalarini o'z asarlarida saqlab qolishni maqsad qilishgan va qaysidir ma'noda buning uddasidan chiqmoqdalar.

ADABIYOTLAR

1. И.В.Козлик. Мультикультурализм и методологические проблемы литературоведения //Вестник Томского Государственного Университета.2009. №2.
2. Карасик О.Б..К вопросу о мультикультурализме в современной литературе США. Казань. с2
3. Толкачев С.П..Мультикультурализм в постколониальном пространстве и кросс-культурная английская литература. УДК 821.111
4. FarookaGauhari.SearchingSaleem: An Afghan Womans Odyssey. University of Nebraska Press, Lincoln and London, 1996.- 267p
5. A.Qahhor. Hayot hodisasidan badiiy to'qimaga: Adabiyotimiz avtobiografi.,T.,1973. 196 b
6. Begimqulova, S. (2024). Gumanizm konsepsiyasi saima vahobning ijodida. in new renaissance conference (Vol. 1, No. 1).
7. Dilnoza, R., & Begimkulova, S. (2023). Afg'on-Amerika diaspora adabiyotida diniy va dunyoviy ta'lim: ayol, oila va jamiyat. Farg'ona davlat universiteti, (6), 210-210.
8. Axmedovna, B. S. (2024). Adabiyotni o'qitishda innovatsion yondashuvning ahamiyati. Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali, 2(59), 418-421.
9. Emy Tan. Where The Past Begins: A Writer's Memoir. – Great Britain: 4th Estate, 2017. –368 p.